

I. МАЛАДЫЯ ГАДЫ, МАЛАДЫЯ ЖАДАННІ

1.

На поўнач ад Івацэвічаў, прыкладна ў 23-х кіламетрах ад райцэнтра, размешчана невялікая вёска пад прыгожай называй Сакоўцы. Старожылы кажуць, што ў навакольных бераўняках (а іх раней было даволі многа) мясцовыя жыхары здабывалі бярозавік (бярозавы сок), які славіўся сваімі смакавымі якасцямі — быў саладзейшы, чым дзе-небудзь, бо бярозы раслі не на нізкай мясцо-васці, а на ўзгорках. Вось ад гэтых сокаў, як сцвярджаюць доўгажыхары, і пайшла назва пасялення.

Сёння ў Сакоўцах менш дваццаці хат, большасць жыхароў — старыя людзі, і з кожным годам іх количесць змяншаецца.

На пачатку 20 стагоддзя тут было больш і хат, і людзей. Толькі ў Пестраковай сям'і было адзіннаццаць душ. Тут, 27 лістапада 1903 года, нарадзіўся яшчэ адзін сын, Піліпкам назвалі яго.

“Першым майм настаўнікам быў бацька, — успамінае Піліп Пестрак, — ён скончыў трох класаў сельскай царкоўнапрыходской школы”.

Дарэчы, сям'я Пестракоў амаль трох гады жыла ў пасёлку Масты. Бацька знайшоў работу на чыгуначныя, і ўсе вымушаны былі пераехаць туды.

З Mastami звязаны дзіцячыя ўспаміны хлоп-

НАРОДНЫ ЗМАГАР і ЖЫЦЦЯ ПЯСНЯР

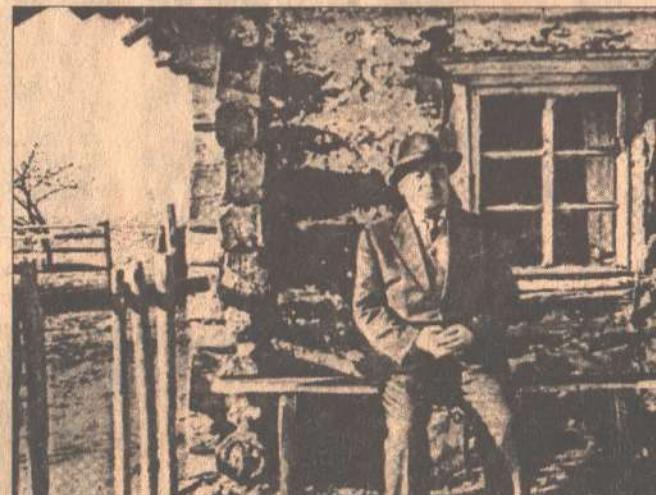
Г-та
“ДЛЯ ВІСС
1-2 Лютага
2002»

Піліп Пестрак — наш зямляк, нарадзіўся на Івацэвіцкай зямлі, у вёсцы Сакоўцы. Ён — паэт, празаік, публіцыст, літаратурны крытык, грамадскі дзеяч. Выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета БССР. Вядомы ў літаратуры як аўтар некалькіх паэтычных зборнікаў і зборнікаў апавяданняў, раманаў “Сустрэнемся на барыкадах”, “Серадзібор”, “Лесвічанка”. У 1969—1971 гадах выйшаў поўны збор твораў Піліпа Пестрака ў чатырох томах, а ў 1984—1986 гадах — у пяці томах.

Трэскі ўсаджаны
у аконцы,
Замест школы —
радняны меж.,
3.

Праз год, калі Піліпку споўнілася шэсць гадкоў, ён стаў пастушком. Пасвіў вясковых кароў, зарабляў кавалак хлеба для сям'і.

“Галечка, горкая доля не міналі двор нашага бацькі, працалюбіага, моцнага духам чалавека”, — гаварыў Аляксандар, брат Піліпа Пестрака. Таму ўсе дзеці сям'і, стаўшы, як кажуць, цвёрда на ногі, дапамагалі бацькам усюды —

Вільня, куды

кудзеляямі на вячоркі, рассказала розныя неверагодныя гісторыі з жыцця.

Яшчэ ўражвалі бабчыны расказы аб вандроўцы ў Вільню на пакланенне розным святым. Ад Сакоўцаў да Вільні каля 300 кіламетраў, і бабка Агата пешшу хадзіла туды і назад ужо на старасці чатыры разы. Яна апавядала пра цэрквы, касцёлы, дзе пабывала, як цалавала ногі мосчам віленскіх муачнікаў... Адтуль, з Вільні, бабка прыносіла розныя абразкі, крыжыкі, книжачкі. Горшыя крыжыкі яна аддавала дзецям, а лепшыя хавала ў сваю скрыню, што стаяла ля сцяны ў хаце. Дарэчы, апошні паход у Вільню бабка зрабіла ў 1910 годзе.

Акрамя бабчыных расказаў, што Піліпка ўважліва слухаў, хадзіў з ёй у царкву і ў госці, а таксама ў Бусяж. Тут ладзіліся фэсты з шумлівымі кірмашамі, было шмат людзей, апранутых па-святочнаому, прадавалі многае з сялянскіх гаспадарак, то тут, то там чуліся гукі гармоніка. І ўсюды, дзе б ні былі, бабка Агата вучыла свайго ўнука дабрыні і спагадзе, спасылаючыся на боскую ласку і літасць.

6.

Ужо ішла першая сусветная вайна, калі Піліп Пестрак атрымаў “свидетельства” аб сканчэнні школы, і неўзабаве бацькі хлопчыка, як і іншыя вяскоўцы, на сваіх коніках з буданамі на вазах, з

«Газета «Мінск» - 2002 - 1 - 7

чыка. Бацька часта ездзіў у Гродна і аднойчы прывез сынку буквар. "Памятак", — адзначае Пестрак, — як я туліў да грудзей новеньki размаліваны рускі буквар... Я хутка запомніў літары, але вось з чытанием слоў доўга не ладзілася..."

Канешне, дапамагаў бацька. Яму хацеўлася, каб Піліпка вучыўся.

2.

Аднойчы бацька папрасіў Піліпку прачытаць пад малюнкам слова "сумá". Хлопчык вымаўляў паасобку кожную літару — с-у-м-а. Тады бацька папрасіў сына прачытаць усе літары разам, адным словам.

"Будзе разам — торба", — як ні ў чым не бывала адказаў Піліпка.

Гэта рассмяшыла бацьку, што з назаваных літар у сына атрымліваецца торба.

"Я слухаю і думаю, — пазней гаварыў Пестрак, — чаму "сумá", калі наўмалівана торба".

На трэцім годзе жыцця ў Мастах у бацькі Піліпкі здарыліся нейкія нелады з начальнікам станцыі і давялося перабірацца ў вёску. Прыйехалі ў Масты трох матчыны дзядзькі на добрых конях, пагрузілі ўсе пажыткі, пасадзілі на вазы дзяцей і пакацілі ў Сакоўцы.

Пасяліліся ў старой, зусім маленъкай дзедавай хаце. Гэта, мабыць, пра Сакоўцы, пісаў Я. Колас у вершы "Вёска":

Чесна збіты нашы хаты,
Як авечкі ў нейкі жар,
Для агню тут

корм багаты,
Як укінецца пажар.
Хлеўчык, пограб
і гуменцы
Пад адзін зліліся плех,

і на полі, і дома. Дарэчы, калі Піліпка пасвіў глыбёлу, у яго пастуховай торбе абавязковая была нейкая кнішка.

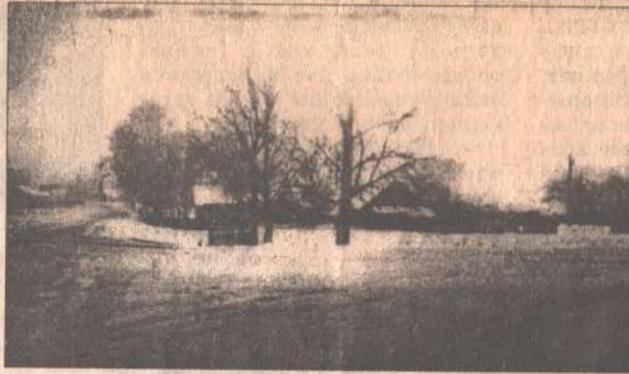
Мінуў яшчэ год, і Піліпку стукнула сем гадоў. Пара і за сапраўдную вучобу брацца. Праўда, хлопчык ужо ўмеў добра чытаць і нават ведаў на памяць верш Нікрасава "Мужичок-сноготок" (пальгаруску "Малютка").

Да школы, што стаяла ў полі паміж дзвінам вёскамі (бліжэй да Бусіжы), было каля трох кіламетраў. Хадзіць прыходзілася ў зімовы час і толькі пешшу, у любое надвор'е. Школа стаяла ў полі, недалёка ад рэчкі, побач хлеў і агарод. Ля яе ўзвышаліся два дрэвы: клён з разложыстую кронай і побач высокая цёмная елка. Па гэтых дрэвах і арыентаваўся хлопчык, ідучы ў школу.

За партамі не хапала ўсім месца, і нам, некалькім навікам, — казаў Піліп Пестрак, — даводзілася з торбамі цераз плечы і з букварамі ў руках падпіраць кафельную печку пры дзвіярах".

Як бы ні было цяжка, Піліпка не кідаў школы. З самага дзяцінства ў памяці хлопчыка назаўсёды заславаліся малюнкі тых дзён. Зіма. Халодная раніца. Прачынаеца п'яны бацька і пачынае сварку. Замучаная маці варыць зацірку. Піліпка сядзіць ля акна на лаўцы і плача. Яму хочацца ісці ў школу, а абуць няма чаго. Дзед супакойвае малога і бяреца падшыватця пратаптаны лапаць. Значыць, у школу пойдзе.

Піліп Пестрак ля сваёй хаты ў вёсцы Сакоўцы.

Сакоўцы — родная вёска Піліпа Пестрака.

памяць верш, вучні не давалі яму праходу: раскажы ды раскажы. І хлопчык, ніколік не саромеючыся, становіўся ў позу і гучна, каб усе чулі, адразу пачынаў: "Однажды в студеную зимнюю пору я из лесу вышел..."

І хто б ні папрасіў Піліпку — старэйшы вучань ці малы, або хто з дарослых проста на вуліцы, — ён з ахвотай расказваў верш. Пасля гэтых расказаў верша Нікрасава вучні далі Пестраку мянушку "Малютка". І ўсе школьныя гады ў Бусіжы Піліпку так і называлі. І ён не скардзіўся ніколі, а хутчэй ганаўся, што такая назва пайшла ад верша рускага паэта.

4.

Памяць пра вучобу ў школе ў Піліпа Пестрака засталася дваякай. Першое, што запомнілася назаўсёды, гэта тое, што настаўнік біў вучняў, здзаралася, з размаху, далоняй. Другім спосабам з'яўлялася біццё лінейкай. "Даваць лапы" — гэта азначала біццё лінейкай па далонях. І балючай, і пякучай была такая "працэ-

некалькі разоў хадзіла Агата, бабка Піліпа Пестрака.

пісаніну, — прыпамінаў Пестрак. — Папрацаваўшы, уставаў, браў мандзінку і, праходжаючыся па пакой, іграў і спявав:

Кругом, кругом
я сиротина,
И нету милого

при мне...

Хлопчык, бывала, начаваў у сваёго настаўніка, бо дахаты было далекавата, і позім зімовым вечарам Лука Васільевіч не дазваляў свайму вучні ісці дамоў. Што ж тычыцца песні, то Піліп Пестрак пазней чуў яе ў народзе, і тады абавязковая ўспамінаў сваёго добра гарага настаўніка.

5.

Першая сусветная вайна, якая пачалася ў 1914 годзе, назаўсёды разлучыла Піліпку з Лукой Васільевічам. Будучы ўжо ў бежанцах у Самарскай губерні, Пестрак ўсё ж адшукаў адрас свайго настаўніка, і ў роднае яго мястэчка Парэчча Смаленскай губерні, дзе ён вучыў дзяцей бежанцаў, напісаў пісьмо. Перапіска доўжылася некалькі гадоў.

Яшчэ адным чалавекам, якога заўсёды помніў Піліп Пестрак, была ягоная бабка па маці, Агата. У яе ўлетку Піліпка падоўгу жыў, бо дома ёсці не хапала. Сваіх ўнукаў бабка Агата гадавала амаль з нараджэння. Калыска, высланая саломкай, была прычаплена да драўлянага крука пад столлю, і яго скрып добра і надоўта ўрэзваўся ў памяць, бо ў гэтай калысцы ён і вырас.

Дык вось бабка дойтімі асеннімі і зімовыми вечарамі, калі ў хаце было многа жанчын-маладзіц, што прыходзілі са сваімі

дзецьмі і сваімі пажыткамі рушылі на ўсход.

Была позняя восень. Ужо ў Бабруйску бежанцаў пагрузілі ў таварныя вагоны-циплушки, і застукали вагонныя колы па рэйках. Ехака давялося доўта. У першы дні ў вагоне, дзе размяшчалася сям'я Пестракоў, памерла старая жанчына. На прыпынку яе дазволілі пахаваць. І зноў — дарога. Праз сорак дзён гэтая сям'я, дзе памерла жанчына, вырашыла адзначыць "саракавіны". Гэта народная традыцыя, якая гаворыць аб tym, што сорак дзён пасля смерці чалавечая душа яшчэ жыве.

Родзіцы паселі вакол скрыні, засланай абрусам. Тоё-сёе было з харчоў. Дацьцы сказаў, каб прыядчыніла вагонныя дзвёры, каб увайшла іх памерлай маці, бо нават лыжку ёй на абрусе пакінулі. Адзінаццацігадовы Піліп назіраў за гэтай сцэнай. Яму было то смешна, то страшна. Але яшчэ горай стала хлопчу трохі пазней.

Недзе пад Пензай поезд спыніўся. Наогул, прыпынкаў было шмат, бо эшлон рухаўся не па раскладу, і на раз'ездзах пратускаў пасажырскія цягнікі.

На адным з прыпынкаў Піліпава маці выйшла з вядром з вагона, каб набраць вады. Выскачылі з цягнішкі і іншыя пасажыры. Каб набраць вады, трэба было падлезці пад вагонам на другі бок. Маці так і зрабіла. Праз мінуту-другую паравоз даў гудок і вось-вось павінен быў крануцца з месца. Піліп не ведаў, што рабіць, як дапамагчы маці, і таксама саскочыў з вагона на зямлю.

Святаслаў КАЖАДУБ.
г. Івацэвічы.
(Працяг будзе).